

EĞİTİM FELSEFESİ

EDİTÖR
Tuncay CEYLAN

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Yayınevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığının bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-375-370-2

Kitap Adı

Eğitim Felsefesi

Editör

Tuncay CEYLAN

ORCID iD: 0000-0002-0869-046X

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

EDU040000

DOI

10.37609/akya.3539

Kütüphane Kimlik Kartı

Eğitim Felsefesi / ed. Tuncay Ceylan.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.

164 s. : şekil. ; 160x235 mm.

Kaynakça ve Dizin var.

ISBN 9786253753702

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Yayınevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanın yetiştirilmesi temel bir problem olma özelliği göstermektedir. Her ne kadar insanın doğası dünden bugüne değışmese de, onun kendi doğası çerçevesinde hayata ve evrene bakışının, sahip olduğu değerler skalasının, mevcut durum ve şartların değıştiğı bir gerçektir. Buna paralel olarak zaman içerisinde onun yetiştirilmesine hizmet eden eğitim anlayışı da değışmektedir. Bu değışimin değerlendirilmesi ya da yönlendirilmesinde ise temel felsefi akımların ve eğitim felsefesi akımlarının payı oldukça büyüktür. Bu çerçevede eğitim söz konusu olduğunda, farklı bakış açılarına sahip felsefi akımların insanın doğası ve onun yetiştirilmesine ilişkin açıklamalarının, her bir eğitim sisteminin şekillenmesinde etkin olduğu, dolayısıyla öncelikli olarak bunun ortaya konulması gerekmektedir.

Bireysel, toplumsal ve evrensel boyutu olan insanın eğitiminde, onun her üç boyutunun da dikkate alınması bir gerekliliktir. Bu noktalarda her bir felsefi akımın ve eğitim sisteminin diğerinden farklılığı gözden kaçmamaktadır. Burada doğru ya da yanlış şeklinde değerlendirmelerin yapılması, aslında bir arayışın ifadesidir. Bu da felsefenin doğasının gereğidir. Hakikatin, doğrunun, iyinin, güzelin arayışı olan felsefe, sahip olduğu özellikler çerçevesinde refleksif bir tavırla aynı şeyin üzerine tekrar dönme ve onu sürekli olarak yeniden gözden geçirmeyi ihmal etmez, aksi takdirde felsefeden bahsedilemez.

Her toplum evrensel bakış açısına sahip olan felsefenin açıklamalarını kendi kültürel kodlarının süzgecinden geçirerek hayata yansıtır. İşte bu eserde biz de önce felsefe tarihinde insan eğitime dair bu açıklamaları, sonrasında da bize yansımalarını ve bunun eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmasını uygun gördük. Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, eğitim felsefesi başlıklı bu eserin, alanda literatüre farklı kurgu ve planıyla katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Her bir bölümün yazarı alanın uzmanı olup, özveri ile eserin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır.

Eser sekiz bölümden oluşmakta olup her bir bölümün sıralanışı ardışık bir biçimde yapılmıştır. Başlangıçta insanın doğasına farklı bakışlar ortaya konulmuş, akabinde temel kavramların açıklaması yapılarak, temel felsefi akımlar ve eğitim felsefesi akımları ele alınmış ve daha sonra ülkemizdeki eğitim sisteminden, onu şekillendiren anlayışlar ve mimarlardan bahsedilmiş, eğitime yeniden ve eleştirel bir bakış açısıyla nihayete erdirilmiştir.

Bu eser alanda ne ilk ne de son olacaktır, fakat kurgusu ve yazarların öznel bakış açılarıyla eğitim felsefesi okurlarına farklı bir pencere açacağı düşünülmektedir. Her tür okuyucuya hitap etme özelliğine sahip olmakla birlikte, daha ziyade ön lisans ve lisans öğrencilerine yönelik ve onların seviyesine uygun bir nitelikte hazırlanmıştır. Niyetimiz ve çabamızın okuyucu nezdinde karşılık bulacağını ümit ederiz. Tabii ki takdir okuyucunun olup, eleştirilere de açık olduğumuzu ifade etmek isteriz.

EDİTÖR

Prof. Dr. Tuncay CEYLAN

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1	İnsan ve Eğitim	1
	<i>Mehmet ÖNAL</i>	
BÖLÜM 2	Eğitim Felsefesi (Temel Kavramlar).....	23
	<i>Eda GÖZÜYEŞİL</i>	
BÖLÜM 3	Eğitim Felsefesine Genel Bir Bakış.....	39
	<i>Mustafa CİHAN</i>	
BÖLÜM 4	Temel Felsefi Akımlar	59
	<i>Tuncay CEYLAN</i>	
BÖLÜM 5	Eğitim Felsefesi Akımları	77
	<i>Mustafa CİHAN</i>	
BÖLÜM 6	Okul ve Eğitim	101
	<i>Halil İbrahim SAĞLAM</i> <i>Burcu SAVAŞ</i>	
BÖLÜM 7	Türk Eğitim Sistemi.....	115
	<i>Cem TUNA</i>	
BÖLÜM 8	Eğitime Yeniden ve Eleştirel Bakış	135
	<i>Celal YEŞİLÇAYIR</i>	

YAZARLAR

Prof.Dr. Tuncay CEYLAN

Atatürk Üniversitesi, K.K.
Eğitim Fakültesi

Arş.Gör. Burcu SAVAŞ

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü

Prof.Dr. Mustafa CİHAN

Atatürk Üniversitesi, K. K. Eğitim
Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü

Prof.Dr. Cem TUNA

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri
Bölümü

Dr.Öğr.Üyesi Eda GÖZÜYEŞİL

Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü

Prof.Dr. Mehmet ÖNAL

İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Felsefe Bölümü

Prof.Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü

Doç.Dr. Celal YEŞİLÇAYIR

Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi Felsefe Bölümü

İnsan ve Eğitim

Mehmet ÖNAL¹

GİRİŞ:

Genel olarak eğitimde üç temel amaçtan bahsedilebilir. Bunlardan birincisi, toplumun sosyal ve ahlaki kurallar aracılığıyla kendine özgü yapısını koruması için bireylerin sosyalleşmesini yani topluma uyumunu kolaylaştırmak; ikincisi, her bir bireyin potansiyelleri doğrultusunda kendini gerçekleştirme için rehberlik etmek; üçüncüsü ise insanlığın bilgi birikimi, toplumun kültürel kazanımları ve tecrübe ürünlerini koruyup geliştirip yeni nesillere aktarabilmektir. Bunun için eğitimci yetiştirmek, klasik kaynakları temin etmek, mevcut bilgileri güncellemek ve tüm bunlar için eğitim müfredatları oluşturmak gerekir. Bu açıdan baktığımızda, eğitimin bireysel, toplumsal ve kültürel olmak üzere üç temel işlevi olduğunu söyleyebiliriz. Eğitimin bu temel işlevlerini hakkıyla yerine getirebilmesi için her şeyden önce “Nasıl bir insan yetiştirmeliyiz?” sorusuna temel teşkil edecek “İnsan nedir?” sorusunu cevaplandırmamız gerekir. Ancak insan, diğer bilgi objeleri ve konularıyla kıyaslanamayacak kadar zor bir bilgi alanıdır.

İnsanı dıştan gözlenebilir özellikleriyle ele alan biyoloji, antropoloji ve psikoloji gibi çok sayıda beşerî bilimden bahsedebiliriz. Ancak, bunların her biri insana belli bir açıdan bakarak değerlendirmeler yaptığı için, insana dair bütünlüklü bir bilgiye ulaşamamaktadırlar. Ayrıca, insanı bir bütün olarak ele alabilen bir bilim dalı henüz mevcut değildir. Bu eksikliği gidermek için, bahse konu olan bilim dalları dışında; insan felsefesi, tarih felsefesi, toplum ve devlet felsefesi, etik, estetik, epistemoloji ve eğitim teorisi gibi pek çok bilgi sahası aracılığıyla insan ve toplum konusunda elde edilen bilgilere özellikle Eğitim Felsefesi bir bütünlük kazandırarak “Nasıl bir insan yetiştirmeliyiz?” sorusuna temel oluşturmaya çalışmaktadır. Buna bağlı olarak, insanın eğitimini derinlemesine ele alan Eğitim Felsefesinin, öncelikle insanı ve onun eğitimi konusundaki felsefi tartışmaları ön plana çıkardığını görüyoruz. Bu tartışma konularından en önemlileri; “insan doğası”, “birey olarak insan”, “toplumsal bir varlık olarak insan” ve “insan ve eğitim” konuları, bu bölümün alt başlıkları olarak değerlendirilmiştir.

¹ Prof.Dr., İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, onal.mehmet@inonu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-0191-8780

gerçekleştirme ise ikinci aşamaya yani manevi boyuta işaret etmektedir. Bu her iki aşama için de insanın ciddi bir hayat bilgisine, değeri ve anlam arayışına cevap verecek eğitim hizmetine ihtiyacı vardır. İnsan ve insan doğasının anlaşılabilmesi için gerekli olan, bilimsel bilgi, dini bilgi, gündelik hayat bilgisi, sanat bilgisi, teknik bilgi ve felsefi bilgi gibi tüm bilgi türleri ancak Eğitim Felsefesi aracılığıyla bütünlüklü bir felsefeye dönüşebilir.

Eğitim Felsefesi aracılığıyla bütün bu bilgilerle donatılmış, insanın bütün yönleriyle tanıyan eğitimciler olmadan bir ülkede sağlıklı ve güven verici bir eğitim sistemi inşa etmek hemen hemen imkânsızdır. Bu eğitimci kadronun insana yönelik bu bilgi sahaları ve bilimler yanında, kendi tarihini, kültürünü ve medeniyet perspektifini de kazanması beklenir. Bunun için gereken en önemli eğitim altyapısı hazırlığı, bir milleti o millet yapan özün koruması için geçmişini tanıtan ve öz güven kazanmasını sağlayacak olan klasik kaynakların tespiti, temini ve eğitim içeriklerine yansıtılmasına yönelik üretimlerdir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, N. (2016). "Dede Korkutta İnsan", *Kültür Dünyamızın Mimarları* içinde, (Elektronik Kitap) Editör Ünal Bozyer, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
- Akınoğlu, O. (2003). "Bir Eğitim Değeri Olarak Eleştirel Düşünme", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), (7-26).
- Aristoteles, (2010). *Politika*, (çev. Ersin Uysal). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Aristoteles, (2010). *Metafizik*, (çev. Ahmet Arslan), İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Aristoteles, (2017). *Eudemos'a Etik*, (çev.Saffet Babür), Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Audi, R. (1999). *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bağlıoğlu, M. (2013). Taksonominin Kısa Tarihi ve İlk Hayvan Taksonomisi Kitabımız: Mebâdî-İ Tasnif-İ Hayvânâ, *Dört Öge Dergisi*, sayı 4, (31-49).
- Beyhaki, (1989). *Şuabul-İman*, Beyrut.
- Birand, K. (1958). *İlkçağ Felsefe Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Cassirer, E. (1970). *An Essay on Man*, London and New Haven: Yale University Press.
- Cevizci, A. (2010). *Eğitim Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları.
- Copleston, F. (1990). *Copleston Felsefe Tarihi Helenistik Felsefe*, (çev. Aziz Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınları.
- Çelebi E. (2011). "David Hume'da İnsan Doğasının Evrenselliği Temelinde Ahlak Problemi", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, vol. 8, no.1, (657-665).
- Çelebi, E. (2019). "Rasyonalite ve Makuliyetin Ölçüsü Üzerine Bir Değerlendirme" *Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 25-27 Haziran, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Çelebi, E. (2020). "Değer Kavramına İlişkin Kökensel bir Çözümleme Denemesi", *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2 (183-188).
- Çiçek, H. (2024). "Gyges'in Yüzüğü" ve Ahlaki Sorumluluk, *Mebadi Uluslararası Felsefe Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, (56-69).
- Demir, N. (2004). "İnsan Hakkındaki Bazı Felsefi Görüşler Üzerine", *Felsefe Dünyası* (40), (77-93).
- Diş, S. B. (2021). "Aristoteles Felsefesinde Birey ve Devlet Açısından Eğitim Meselesi" *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (45), (337-354).
- Epiktetos, (1989). *Düşünceler ve Sohbetler*, (çev. Burhan Toprak), İstanbul: MEB Yayınları.
- Erdem, H. (2019). "Kutatgu Biligde İnsan ve Değerler", *Özne* 30. Kitap Uygarlık/Medeniyet Tasavvurları içinde, İstanbul: Çizgi Kitabevi. (107-112).
- Fahreddin er-Râzi, (2019). *Kelam İlminin Esasları (Meâlimü Usûli'd-Dîn)*, çev. Muhammet Altaytaş, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu.
- Fung Yu-Lan, (2009). *Çin Felsefesi Tarihi*, (çev. Fuat Aydın) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gazali, (2002). *İhya*, İstanbul: Bedir Yayınları.
- Gökalg, N. (2014). *İnsan Felsefesi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Gökberk, M. (1980). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hocaoğlu, D. (2007). *Grek Felsefesi I, Sokrates-Öncesi Grek Felsefesi*: İstanbul (Ders Notu).
- Honderich, T. (1995). *The Oxford Companion to Philosophy*. Oxford, New York: Oxford University Press.

- Hughes, H. S. (1985). *Toplum ve Bilinç, Avrupada Toplumsal Düşüncenin Şekillenmesi (1890-1930)*, (çev. Güzin Özkan), İstanbul: Metis Yayınları.
- İbn Haldun, (2004). *Mukaddime*, (çev. Halil Kendir), Ankara: Yeni Şafak.
- Kanad, F. (1963). *Pedagoji Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Koç, Y. (2008). *Anadolu Mayası- Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
- Konfüçyüs, (2017). *Sözler*, (çev. Birdal Akar), İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kranz, W. (1984). *Antik Felsefe Metinler ve Açıklamalar*, (çev. Suad Y. Baydur), İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Manav, F. (2019). "Miguel de Ummauno'da Varoluş ve Yaşamın Anlamı Sorunu", *Kaygı* 18 (11), (514-529).
- Platon, (1975). *Devlet* (çev. Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Platon, (2007). *Menon*, (çev. Ahmet Cevizci), Ankara: Sentez Yayınları.
- Powell, J. (2019). *Yeni Başlayanlar İçin Doğu Felsefesi* (çev. Pınar Bilsev Bora) İstanbul: Genç Tuti.
- Satı Bey, (2010). *Mustafa Sati Bey ve Eğitim Bilimi (Fenn-i Terbiye C.1-2) Türkiye'de İlk Modern Eğitim Bilimi Kitabı*, (Yayına Hazırlayan Mustafa Gündüz), Ankara: Lotus Yayın Grubu.
- Senemoğlu, O. (2016). "Antik Yunan Siyasal Düşünüşünde İnsan Doğası ve Toplum Anlayışı: Platon ve Aristoteles", *İnsan & İnsan*, 3/10 Güz, (42-63).
- Sönmez, V. (2012). *Eğitim Felsefesi*, Ankara: Anı Yayınları.
- Störik, H. J. (1994). *İlkçağ Felsefesi, Hint Çin Yunan*, (çev. Ömer Cemal Güngören) İstanbul: Yol Yayınları.
- Taşdelen, V. (2012). "Eğitimde ezberleme ve anlama", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 143 (12-17).
- Üçer, H. İ. (2019). "İbn Sınâcî İnsan Tasavvurunu Yeniden Düşünmek: Madde, Doğa ve İnsani Haller", *İnsan Nedir İslam Düşüncesinde İnsan Tasavvurları* içinde, Ed. Ömer Türker, İbrahim Halil Üçer, İstanbul: İlem Yayınları.
- Yu Dan, (2010). *Konfüçyüs Modern Dünyada Kadim Bilgelik*, (çev. Çağlayan Erendağ), İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Eğitim Felsefesi (Temel Kavramlar)

Eda GÖZÜYEŞİL¹

EĞİTİM

Yaşamın her anında kendini hissettiren eğitim, bireylerin toplumda aktif, sorumlu ve bilinçli roller üstlenebilmesi için yaşam boyu bir ihtiyaç olduğu anlayışı herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Eğitimin temel amacı, bireylerin nasıl yetiştirileceği, bilgi aktarımının hangi yöntem ve tekniklerle sağlanacağı, öğretmen/öğrenci özelliklerinin neler olacağı gibi temel sorulara en doğru yanıtları bulabilmektir. Ancak eğitim, bu sorularına yanıt bulabilmek için çeşitli disiplinlerden yararlanır. Çalışma odağına giren disiplinlerce de eğitimin tanımı farklılık göstermektedir. Örneğin, Psikoloji bilimi, eğitimi bireyin yetenek ve ilgi alanlarını geliştirme süreci olarak tanımlar. Sosyoloji bilimi ise eğitimi, bireyin toplumsal hayata katılımı ve yaşadığı toplumun kültürünü aktaran bir süreç olarak değerlendirir. Ekonomik açıdan eğitim, toplumsal gelişim ve üretim ihtiyaçları doğrultusunda bireylerin yetiştirilmesi olarak tanımlanır.

Eğitimin ne olduğuna dair görüşler felsefi yaklaşımların her birinde ise farklı anlamlar içermektedir. Örneğin, İdealist eğitim yaklaşımına göre eğitim, bireyin özünde var olan potansiyelini açığa çıkarma ve onu içsel olarak geliştirme sürecidir. Bir diğer anlamda, bireyi yaşamın asıl hedeflerine yönlendirerek zihinsel ve ruhsal gelişimini destekler; onu “iyi ideasına” ulaşmaya teşvik eder ve bu sayede bireyin ruhunu yüce değerlerle buluşturmayı hedefler (Gutek, 2021). Natüralizme göre eğitim, bireyin doğasına uygun bir öğrenme ortamı içerisinde kendini özgürce ifade etmesine olanak sağlanmasıdır. Eğitimin amacı, bireyi zorla bir kalıba sokmak değil, onun içsel niteliklerini ve eğilimlerini keşfetmesine yardımcı olmak ve bu doğrultuda gelişimini desteklemektir (Bakır, 2007). Marxist felsefeye göre eğitim, toplumdaki sınıfsal yapıları sorgulamayı, toplumsal eşitsizlikleri anlamayı ve kolektif üretime katkı sağlayacak şekilde bireyi hazırlamayı içerir (Kaygısız, 1997). Bu süreçte birey hem kişisel hem toplumsal dönüşüm için gerekli bilgi ve becerilerle donatılır, böylece hem kendi yaşamında hem de içinde bulunduğu toplumda aktif bir değişim gücü

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, edagozuyesil@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-2094-7600

KAYNAKLAR

- Antoniuk, V., Alendar, N. I., Bartkiv, O., Honcharuk, O., ve Durmanenko, O. (2021). Axiological approach in professional pedagogical education. *Linguistics and Culture Review*, 5(S4), 687-699. <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5ns4.1709>
- Arslan, A. (1999). *Felsefeye giriş*. (4. baskı). Ankara: Vadi Yayınevi
- Aslan, D. ve Aydın, H. (2015). Yapılandırmacı öğretim kuramının felsefi paradigmaları: bir derleme çalışması. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 59,62,63. <https://doi.org/10.29065/usakead.232435>
- Bakır, K. (2007). Jean-Jacques Rousseau'nun natüralist eğitim anlayışı, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 118.
- Bowyer, L., Amos, C., ve Stevens, D. (2020). What is 'philosophy'? Understandings of philosophy circulating in the literature on the teaching and learning of philosophy in schools. *Journal of Philosophy in Schools*, 7(1), 38. <https://doi.org/10.46707/jps.v7i.108>
- Burroughs, M. D. (2018). How to survive a crisis: reclaiming philosophy as a public practice. *Palgrave Communications*, 4(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-018-0163-z>
- Cevizci, A. (2009). *Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2018). *Bilgi Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2018). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Çilingir, L. ve Küçükali, R. (2004). Immanuel Kant'ın eğitim anlayışı. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (10).
- Çüçen, A. K. (2018). *Felsefeye giriş*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Duschinsky, R. (2012). Tabula rasa and human nature. *Philosophy, Cambridge University Press* 87(4). <https://doi.org/10.1017/S0031819112000393>
- Gutek, G. L. (2021). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. (çev. Nesrin Kale). 4. Basım. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Harasim, L. (2012). *Learning theory and online technologies*. Routledge, London.
- Harasim, L. (2017). Learning theories: The role of epistemology, science, and technology. Spector, M., Lockee, B., Childress, M. (Eds), *Learning, design, and technology*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-17727-4_48-1
- Higgins, C., Kramarsky, D. J., ve Mackler, S. (2005). The teacher and the act of teaching. Farenga, S. J., Ness, D. (Eds), *Encyclopedia of education and human development*. M. E. Sharp Inc, London.
- Kaygısız, İ. (1997). Eğitim felsefesi ve Türk eğitim sisteminin felsefi temelleri. *Eğitim ve Yaşam*, 8, 5-15.
- Kılıç, C. (2004). Varlık probleminin zihinsel gelişimi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/1.
- Kincheloe, J. L. (2008). Critical pedagogy and the knowledge wars of the twenty-first century. *International Journal of Critical Pedagogy*, 1(1), 1-22.
- Morgan, W. J. (2021). What is a philosophy of education? *RUDN Journal of Philosophy*, 25(4), 565-573. <https://doi.org/10.22363/2313-2302-2021-25-4-565-573>
- Nurhayati, N., Nasution, I. H., ve Siregar, R. Y. (2023). Source of knowledge through axiology perspective. *Dharmawangsa: International Journal of the Social Sciences, Education and Humanitis*, 4(2), 51-56. <https://doi.org/10.46576/ijssseh.v4i2.3618>
- Osborne, R. (1992). *Philosophy for beginners* (Vol. 48). Writers and Readers Publishing.
- Rousseau, J. J. (2017). *Emile ya da eğitim üzerine*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Selvi, K., Sönmez, B., Özüdoğru, F. (2011). John Dewey: okul, toplum ve eğitim, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Eğitim Özel Sayısı*, 31-33.
- Sönmez, V. (2017). *Eğitim felsefesi*, 14. Baskı, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Thayer-Bacon, B. J. (2013). Epistemology and education. Irby, B. J., Brown, G., Lara-Aiecio, R., ve Jackson, S. (Eds.), *The handbook of educational theories*. IAP.
- Thilly, F. (1995). *Felsefe tarihi*. (çev. İbrahim Şener). İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Whitehead, A. N. (1965). The aims of education. Frenkena, W. (Ed.), *The philosophy of education*, (2nd print), Macmillan, New York.

Eğitim Felsefesine Genel Bir Bakış

Mustafa CİHAN¹

GİRİŞ

Eğitim sürecinin bütün boyutlarını felsefi bir bakış açısıyla anlamaya çalışan eğitim felsefesi, eğitim olgusunun ne olduğunu araştıran, eğitimin amaçlarını sorgulayan, ideal olan bir eğitim için gerekli şartların neler olduğunu ortaya koyan, eğitimin ilkece olanaklı olup olmadığını tartışan, eğitimde kullanılan belli başlı yöntemleri irdeleyen bir felsefe disiplini. Eğitim konusu, felsefenin başlangıcından itibaren filozoflar ve felsefe okulları tarafından bütün yönleri ile ele alınarak değerlendirilmiş bir konudur. Felsefe ile eğitim arasındaki ilişki hem çok boyutlu hem de çok eskilere uzanmaktadır. Her şeyden önce bir sorgulama ve eleştirme faaliyeti olan eğitim felsefesi, insana özgü bir olgu olarak karşımıza çıkan eğitim konusunu bütün yönleri ile sorgular ve tartışır. Felsefenin eğitime bu yaklaşımı ise eğitime yeni ufuklar açmış, alternatif bakış açıları oluşturmuş, ilerlemeyi ve değişimi beraberinde getirmiştir. Bu bölümde öncelikle eğitim ve öğretim ilişkisi, daha sonra felsefe ve eğitim arasında nasıl bir bağlantı olduğu ve bir felsefe disiplini olarak eğitim felsefesinin temel konu ve sorunları ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM İLİŞKİSİ

Her toplumun tarihi içinde kendisine bir yer bulan her bir kuşak, sahip olduğu sosyal ve kültürel değerleri, temel bilgi ve becerileri kendinden sonra gelen kuşaklara aktarmanın yollarını bulma çabası içinde olmuştur. Hatta medeniyeti oluşturan şeyin esas itibarıyla bu çaba olduğu da ifade edilebilir. Bu tarihsel süreçte yazının icadı çok önemli bir rol oynamıştır. Yazının icadından önce, sözlü olarak, öyküler ve destanlar üzerinden yapılan eğitim, sonraki dönemlerde yazılı ve tedrici bir şekilde kurumsal olarak yaşama geçirilmeye başlanmıştır (Cevzici, 2010). Öte yandan tarihsel süreç içerisinde farklı dönem ve kültürlerde yaşayan filozof ve düşünürlerin eğitim konusuna ilgisiz kalmadıklarını ve bu konuda kafa yorduklarını da görmekteyiz. Örneğin eski Yunan'da eğitim açısından öne

¹ Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, K. K. Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, mcihan@atauni.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-2949-2339

malıdır. Böyle bir yaklaşım gerek felsefenin gerekse eğitimin daha verimli ve etkili olarak gelişmesini ve tutarlı olmasını sağlayabilir. Eğitim sisteminin tutarlı işlemesi, çelişkilerinin en aza indirilerek verim ve etkisinin artırılması ancak felsefi sisteme uygun olması ile sağlanır. Her felsefi sistemin de kendine uygun bir eğitim anlayışı vardır. Felsefedeki çeşitli görüşler ve onların uygulama alanları olan eğitim, her ne kadar birbirlerine karşıt görünseler de aslında her bir görüş kendisini ortaya koyabilmek için kendisinden önceki felsefi görüşlerden ilham almak durumunda kalmıştır (Sönmez, 2012; Küken, 1996).

Sonuç olarak eğitim felsefesi, eğitime ilişkin konu ve olayları kapsamlı bir bakış açısıyla ve sorgulayıcı bir yaklaşımla bakmamızı sağlar. Eğitime ilişkin bakış açımızı zenginleştirir. Eğitimin anlamı, amaçları ve ölçütlerini belirlemeye, belli bir perspektif geliştirmeye katkı sağlar. Bunun yanında eğitim felsefesi, eğitimin ne olduğundan bireyler için değerli olanın ne olduğuna, eğitim etkinliklerinin düzenlenmesinden sınıf ortamındaki uygulamalara kadar yol göstericidir. Ayrıca eğitim felsefesi, eğitimde hedeflerin belirlenmesinden belirlenen hedeflerin tutarlılığının denetlenmesine kadar etkin bir rol oynar. Eğitim bilim alanı ve eğitim ile ilişkili diğer bilimlerin bulgularını bir araya getirerek eğitim uygulamalarına geniş bir pencereden bakmamıza yardımcı olur. Son olarak eğitim felsefesi, eğitimin amaçlarını oluştururken, toplumun özelliklerinin, bireyin ilgi ve ihtiyaçlarının yanında konu alanının gereklerinin hangi yönlerine ağırlık verilmesi gerektiğine dair kararlar oluşturmada yol göstericidir (Tezci & Kervan, 2019). Böylece eğitime felsefi bir bakış her zaman için eğitim olgusu üzerinde düşünmeyi, sorgulamayı sağlamakta ve eğitime yeni ufuklar açmaktadır.

KAYNAKLAR

- Arslan, A. (1999). *Felsefeye giriş* Ankara: Vadi Yayınları
- Bilhan, S. (1991). *Eğitim felsefesi-kavram çözümlemesi-*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları
- Bakır, K. (2019). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Büyükdüvenci, S. (1991). *Eğitim felsefesine giriş*. Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi
- Cevizci, A. (2011). *Eğitim felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları
- Cevizci, A. (2010). *Eğitim sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları
- Çüçen, A.K. (2008). *Felsefeye giriş*. Bursa: Asa Kitapevi
- Çotuksöken, B. (2002). *Felsefe: Özne-söylem*. İstanbul: İnkılap Kitapevi
- Demirel, Ö. (2003). *Öğrenme sanatı*. Ankara: Pegem A Yayınları
- Değirmencioglu, Ç. (1997). Eğitim-Felsefe ilişkisi: Eğitim felsefesi. (L. Küçükahmet, Ed.) *Eğitim bilimine giriş*, Ankara: Gazi Kitapevi
- Ergün, M. (2011). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi
- Erden, M. (2017). *Eğitim bilimlerine giriş*, Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Frankena, W. K. (2007). Eğitim. (M. Yılmaz Çev.), (A. Cevizci, Ed.). *Felsefe Ansiklopedisi*, (5), (s.115-133). Ankara: Ebabil Yayıncılık
- Gürsoy, K. (1988). *Ekzistans ve felsefe*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Gündoğan, A. O. (2010). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Dem Yayınları
- Güçlü, M. (2018). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi
- Gutok, G.L. (2006). *Eğitim felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. (N. Kale, Çev.). İstanbul: Ütopya Yayınevi
- Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S., Yolsal Ü. H. (2003). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Kesgin, S. (2022). İdealizm ve eğitim. (M. Cihan ve Z. Yılmaz, Ed.). *Eğitim felsefesi*. (s.35-48). Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Kant, I. (2009) *Eğitim Üzerine*, (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları

- Küken, G. (1996). *Felsefe açısından eğitim*, İstanbul: Alfa Yayınları
- Mengüşoğlu, T. (1988). *İnsan felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Ornstein A. C. & Hunkins F. P. (2014). *Eğitim programı: Temeller ilkeler ve sorunlar*. (A. Arı, Çev. Ed.). Konya: Eğitim Kitapevi
- Phillips, D.C. (2019). Eğitim felsefesi nedir? (H. Ünder, Çev. Ed.) *Eğitim Felsefesi Kılavuzu*. Ankara: Pegem Akademi.
- Reboul, O. (1991) *Eğitim felsefesi*, (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları
- Sönmez, V. (2012). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Soykan, Ö. N. (1997). Eğip bükmeyen bir eğitim nasıl olanaklıdır? *Türkiye 2. Eğitim Felsefesi Kongresi*, Van: Yüzcüncü Yıl Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Yayınları
- Taşdelen, V. (2019). Sözlü gelenekten yazılı geleneğe, göçmen kültüründen yerleşik kültüre, Türk eğitim felsefesi ve tarihi üzerine bir deneme. (E. Tezci, Ed.). *Eğitim felsefesi: Temeller, ekoller ve kavramlar*. (s.181-224). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Tezci, E. & Kervan, S. (2019). Eğitim felsefesi nedir veya eğitim felsefesinin rolü nedir? (E. Tezci, Ed.). *Eğitim felsefesi: Temeller, ekoller ve kavramlar*. (s.19-34). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim Felsefesi*, Ankara: MEB Yayınları
- Tunalı, İ. (2009). *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Altın Kitapları
- Ünder, H. (2007). Eğitim felsefesi. (A. Cevzici, Ed.). *Felsefe Ansiklopedisi*, (5), (s.133-145). Ankara: Ebabil Yayıncılık
- Ülken, H. Z. (2013). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Varış, F., Gürkan, T., Gözütok, D., Gürbüzürk, O., Pektaş, S. ve Babadoğan, C. (1994). *Eğitim bilimine giriş* (F. Varış, Ed.). Konya: Atlas Kitapevi

Temel Felsefi Akımlar

Tuncay CEYLAN¹

GİRİŞ

Eğitim felsefesi, eğitim ile felsefenin kesişim noktası olarak düşünülebilir. Ya da eğitimim felsefi bakış açısı ile ele alınması şeklinde ifade edilebilir. Öyleyse eğitim ve felsefe kavramlarına kısaca bir açıklama getirmekte fayda vardır.

Kaynağı Latince educare olan eğitim; ekmek, dikmek, bakmak, büyütme, yetiştirmek anlamına gelir. Yine fiil kökü eğmek olan eğitim; eğmek, bükme, şekillendirmek, biçimlendirmek etkinliği olarak kabul edilir.

Eğitimi çok farklı şekillerde tanımlamak mümkün olmakla beraber, yaygın olarak kullanılan tanıma göre “bireyin kendi yaşantısı yoluyla istedik, kasıtlı ve kalıcı davranış değişikliğinin oluşturulması” olarak ifade edilmektedir. Burada “davranış değişikliği” ifadesi düşündürücü gelmektedir. Şöyle ki; bu ifade, insan doğasına olumsuz bir bakışı yansıtmaktadır. İnsan doğası gereği kötüdür, spontane olarak kendiliğinden olumsuz davranışlar geliştirmektedir ve bunun eğitim yoluyla değiştirilmesi gerekmektedir. Öznesi de nesnesi de insan olan eğitim ile bu nasıl mümkün olacaktır? Eğer insan doğası gereği kötü ise, davranış değişikliğini gerçekleştirecek olan öznenin kendisinin iyi davranışının kaynağı ne olacaktır? Tabii ki kaynak insandan başkası olamaz. Öyleyse istedik davranıştan, yani iyi davranıştan söz ediliyorsa, insanın doğası gereği kötü olduğunu kabul etmek mümkün olmayacaktır. Kötü ve iyi davranıştan söz ediliyor ve eğitim yoluyla kötü davranışın iyi davranışa dönüştürülmesi amaçlanıyorsa insanın doğası gereği kötü olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Öyleyse insan, doğasında iyiliği ve kötülüğü bulunan bir varlık olacaktır. Bu durumda kabul gören ve en yaygın olarak kullanılan bu tanım yeniden gözden geçirilmelidir.

Eğitim; iyiliğin ve kötülüğün, bireyselliğin ve toplumsallığın kendinde, kendi özünde bulunduğu insan gerçeğinden hareket etmelidir. İnsanın doğasında var olan kötülüğü değil iyiliği, bireyselliği değil toplumsallığı tercih etmesini amaçlamalıdır. Hatta insanı top-

¹ Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, K.K. Eğitim Fakültesi, tceylan@atauni.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-0869-046X

KAYNAKLAR

- Aristoteles. (2021). *Metafizik*, Çev., Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi
- Berkeley, G. (1984). *Hylas İle Philonous Arasında Üç Konuşma*, Çev., K. Sahir Sel, İstanbul :Sosyal Yayınlar
- Berkeley, G. (1996). *İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine*, Çev., Halil Turan, İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları
- Cevizci, A. (2014). *Eğitim Felsefesi*, İstanbul: Say Yayınları
- Copleston, F. (2014). *Alman İdealizmi*, Çev., Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi
- Göze, A. (2016). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul: Beta Yayıncılık
- Gündoğan, A.O. (2010). *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Dem Yayınları
- Hegel, G.W.F. (2014). *Tinin Görüngübilimi*, Çev., Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi
- Jaspers, K. (1971). *Felsefeye Giriş*, Çev., Mehmet Akalın, İstanbul: Hareket Yayınları
- Jaspers, K. (1986). *Felsefe Nedir?*, Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul: Say Yayınları
- Krikorian, Y. (ed.), (1944). *Naturalism and the Human Spirit*, New York: Columbia University Press
- Magill, F.N. (1971). *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasığı*, Çev., Vahap Mutal, İstanbul: Hareket Yayınları
- Platon. (2006). *Devlet*, Çev., Sabahattin Eyüboğlu & M. Ali Cimcoz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları,
- Platon. (2011). *Parmenides*, Çev., Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi
- Platon. (2015). *Timaos*, Çev., Furkan Akderin, İstanbul: Say Yayınları
- Saygın, T. (2022). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Pragmatizm*, Ankara: Tubitak Bilim Yayınları
- Ülken, H.Z. (2013). *Eğitim Felsefesi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları

Eğitim Felsefesi Akımları

Mustafa CİHAN¹

GİRİŞ

Eğitim felsefesi bütüncül bir bakış açısıyla, eğitim ile ilgili kuram ve uygulamaları ele alarak değerlendiren bir disiplin olarak karşımıza çıkar. Genel bir yaklaşımla, eğitim felsefesinde dört temel eğitim felsefesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu temel eğitim felsefelerini ise en geleneksel olandan en ilerici ve yenilikçi olana doğru; daimicilik, esasicilik, ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık şeklinde sıralamak mümkündür (Erden, 2017). Bu temel eğitim felsefesi akımları ise genel felsefi akımların eğitim alanına birer yansıması olarak değerlendirilebilir. Genel felsefi akımların bazı temel özelliklerini taşımakla birlikte eğitim felsefelerinde ana temalar eğitimin amaçları, eğitim süreci algıları, öğretim ilke ve yöntemleri üzerinedir. Ayrıca eğitim felsefesi kuramları, eğitim yönetimi ve öğretmenlerin rolleri gibi konulara da işaret ederler (Erkılıç, 2013). Bu bölümde temel eğitim felsefesi akımlarının dayandığı tarihsel ve felsefi temeller, insan doğasına bakışları, eğitim konusuna yaklaşımları ve bu yaklaşımlarındaki benzerlik ve farklılıklar detaylı bir şekilde ortaya konulacaktır.

DAİMİCİLİK (PERENNIALİZM)

Daimicilik (Perennializm), eğitimi daimi olan bir zemin üzerine tesis etmeyi hedefleyen bir eğitim felsefesidir. “Perennial” terimi ebedi ve daimi anlamına gelen bir terimdir. Nitekim daimiciler ebedi doğruların arayışı içindedir. Bu bağlamda daimiciliğin temel eğitim yaklaşımı bilginin ilkelerinin tamamen daimi olduğu düşüncesine dayanır. Ayrıca daimicilik “Evrenselcilik” veya “Değişmezcilik” olarak da adlandırılabilir (Akpunar, 2019; Tuncel, 2004). Temele klasik idealizmi ve realizmi koyan daimici eğitim felsefesi, insanı akıllı olarak tanımlamasından kaynaklanan bir alt yapı ile eğitimin evrensel, değişmez, mutlak doğruları insana yine akıl yoluyla öğretilebileceğini savunur. Daimici eğitim kuramına göre, insan her ne kadar toplumdan topluma ve kültürden kültüre farklılık gös-

¹ Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, K. K. Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler, Eğitimi Bölümü, mcihan@atauni.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-2949-2339

Eğitimin amacı, toplumu değiştirmek ve yeniden kurmak olmalıdır. Bu nedenle eğitim toplumsal değişme ve reform için vardır. Toplumda bir problem ortaya çıkması durumunda bunu öncelikle eğitimcilerin ele alması beklenir. İlgili sorunlara ve ihtiyaçlara bir eğitim kurumu olarak okullarda çözüm önerileri getirilmeli ve bu bağlamda uygulamalar yapılmalıdır. Eğitimde fırsat eşitliğine de ayrıca önem verilmelidir (Yünkül, 2019).

Son olarak yeniden kurmacı eğitim felsefesinin temel ilkelerini ise şu şekilde özetlemek mümkündür: 1. Eğitim, kültürün temel olan değerlerini gerçekleştirecek, çağdaş dünyanın temelinde yer alan toplumsal ve ekonomik güçlerle uyumlu yeni bir toplumsal yapının ortaya çıkarılmasını üstlenmelidir. 2. Yeni toplum düzeni, temel kurum ve kaynakları toplumun kendisi tarafından kontrol edilen gerçek bir demokrasi olmalıdır. 3. Çocuk, okul ve eğitimin kendisi toplumsal ve kültürel etkenler tarafından belirlenir. 4. Öğretmen öğrencilerini sorunlara karşı geliştirilen yeniden kurmacı çözümün öncelik ve geçerliliğine ikna etmelidir. Ancak bunu demokratik kurallar çerçevesinde yapmalıdır. 5. Eğitimin amaç ve sonuçları, davranış bilimlerinin bulguları ile uyumlu ve var olan kültürel çıkmazların taleplerini karşılayabilecek biçimde tamamen yeniden düzenlenmelidir (Arslan, 1999; Varış vd., 1994).

KAYNAKLAR

- Arslan, A. (1999). *Felsefeye giriş* Ankara: Vadi Yayınları
- Alkan, C. (1983). *Eğitim felsefesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi
- Acar Erdol, T. (2019a). Esasicilik. (F. Manav, Ed.). *Eğitim felsefesi*, (s.107-120). Ankara: Pegem Akademi
- Acar Erdol, T. (2019b). Daimicilik (F. Manav, Ed.), *Eğitim felsefesi*. (s.93-106). Ankara: Pegem Akademi
- Aktan, S. (2019). Çağdaş pedagoji bağlamında ilerlemeci eğitim düşüncesi. (E. Tezci, Ed.). *Eğitim felsefesi: Temeller, ekoller ve kavramlar*. (s. 99-111). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Aydoğdu, H. (2022a). Daimicilik. (M. Cihan ve Z. Yılmaz, Ed.). *Eğitim felsefesi*. (s.89-102). Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Aydoğdu, H. (2022b). Esasicilik. (M. Cihan ve Z. Yılmaz, Ed.). *Eğitim felsefesi*. (s.103-119). Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Akpınar, B. (2019). Eğitim felsefesi, akımları, öncüleri ve eğitime ilişkin görüşleri. (M. Ergün ve A. Çoban, Ed.). *Eğitim felsefesi*. (s. 115-144) Ankara: Pegem Akademi Yayınları,
- Bakır, K. (2019). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Bilgi, S. (2019). Eğitimsel özcülük: Değer, bilgi ve beceri sorunsalı. (E. Tezci, Ed.). *Eğitim felsefesi: Temeller, ekoller ve kavramlar*. (s. 63-85). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Cevizci, A. (2011). *Eğitim felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları
- Çüçen, A.K. (2008). *Felsefeye giriş*. Bursa: Asa Kitapevi
- Ellis, A. (2015) *Eğitim programı modelleri* (A. Arı, Çev. Ed.). Konya: Eğitim Kitapevi
- Ergün, M. (2011). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi
- Erden, M. (2017). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Erkılıç, T. A. (2013). Eğitim felsefesi akımları. (A. Boyacı, Ed.), *Eğitim felsefesi* (s. 49-69). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları
- Gutok, G.L. (2006). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. (N. Kale, Çev.) İstanbul: Ütopya Yayınevi
- Kesgin, S. (2022). İdealizm ve eğitim. (M. Cihan ve Z. Yılmaz, Ed.). *Eğitim felsefesi*. (s.35-48). Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Nodding, N. (2016). *Eğitim felsefesi*. (R. Çelik, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ornstein A. C. & Hunkins F. P. (2014). *Eğitim programı: Temeller ilkeler ve sorunlar*. (A. Arı, Çev. Ed.). Konya: Eğitim Kitapevi
- Sönmez, V. (2012). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Tuncel, G. (2004). Öğretmenlerin kendi eğitim felsefelerini inşa etmeleri üzerine. *Atatürk Üniversitesi Kazım*

- Karabekir Eğitim Fakóltesi Dergisi*, Sayı:6, (s.223-242).
- Turgut, İ. (1991). *Eğitim üzerine felsefi bir deneme*. İzmir: Bilgehan Matbaası
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim felsefesi üzerine makaleler*, Ankara: Elis Yayınları
- Yünköl, E. (2019). Bir sosyoekonomik ve kültürel yapılanma olarak yeniden kurmacılık. (E. Tezci, Ed.). *Eğitim felsefesi: Temeller, ekoller ve kavramlar*. (s. 113-122). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Varış, F., Gürkan, T., Gözütok, D., Gürbüztürk, O. ve Babadoğan, C. (1994). *Eğitim bilimine giriş* (F. Varış, Ed.). Konya: Atlas Kitapevi

Okul ve Eğitim

*Halil İbrahim SAĞLAM¹
Burcu SAVAŞ²*

1.GİRİŞ

Dünya üzerinde yaşayan varlıklar dünyanın dengesini bozmadan mevcudiyetlerini devam ettirme ihtiyacı hissederler. Ancak dünyanın oluşumundan bugüne değişime ve gelişime ayak uydurmak zorunda kaldığından dolayı insanların bu sürece uyum sağlayabilmeleri eğitimle mümkün olabilirken diğer canlılar yaşam mücadelelerini içgüdüleriyle devam ettirebilmektedirler. Hayatta kalabilmek, yaşamını sürdürebilmek için bulunduğu çevrenin şartlarına uygun hareket etmeyi öğrenmekle eğitime başlayan insanın eğitim süreci bugün aynı koşulları kapsamakla birlikte hayatı kolaylaştırma misyonunu da içermektedir. İnsanın doğumuyla birlikte ailede başlayan bu dönüşüm bugün okullar aracılığıyla devam etmektedir (Sezgin-Nartgün, 2023).

İnsana özgü sosyal bir etkinlik olan eğitim, insanın varoluşuyla birlikte yaşamının zorunlu bir parçası olarak var olmuştur. Çünkü insan, toplum içinde diğer insanlarla etkileşimde bulunarak öğrenmeye dayalı yaşantı sürdüren, kendisini geliştiren bir varlık olma özelliğine sahiptir. Bugün, insanlığın bilim ve teknoloji alanında ulaştığı seviye eğitimin başarısının bir sonucudur (Sözer, 1998). Bu da insanlığın ilerlemesinin elde edilen bilgi ve tecrübenin geliştirilip okullarda öğrencilere kazandırılmasıyla mümkün olabileceğini göstermektedir (Gündüz, 2022).

Okullar eğitim ve öğretimin toplu olarak yürütüldüğü en önemli eğitim kurumlarıdır (Baltacı ve Uysal, 2012). Bu eğitim kurumları, bireyin kendisi hakkındaki bilgisini artırmada, kişisel gelişimini sağlamada önemli bir role sahiptir (Yıldız, 2006). Eğitim kurumları toplumu oluşturan bireyleri geliştirdiği ölçüde verimli sonuçlar elde edebilir. Bu yolla kendisini gerçekleştirmiş, geliştirmiş bireyler eğitimin gelişmesinde lokomotif görevi üstlenebilirler. Bireyin gelişmesi eğitimin gelişmesine, eğitimin gelişmesi de toplumun gelişmesine yardımcı olur (Sağlam, 2009). Bunun için insana erişmek, insanın gönlüne dokunmak gerekir. Erişilemeyen, ulaşılamayan insanın eğitilmesinden söz edilemez.

¹ Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, hisaglam@29mayis.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3341-2576

² Arş. Gör., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, bsavas@29mayis.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6466-6691

Aristoteles (2017: 261), “Jimnastik sayesinde insanın nitelikli bir bedene sahip olması amaçlanıyorsa müzikle de belirli bir karaktere sahip olması amaçlanabilir ve böylece de müziği doğru eleştiriler yapmayı sağlayan bir karakter geliştirici olarak kabul etmemiz gerekecektir. Ayrıca müzik akıllıca ve zevkli bir şekilde güzel zaman geçirmemizi sağlayan bir şeydir.” ifadeleriyle sırasıyla beden, karakterin ve ruhun eğitimini ele almayı amaçlamıştır. Bedenin eğitimi jimnastik sanatıyla mümkündür. Karakter eğitiminin aracı ise müziktir. Ruhun eğitimini bütün eğitim sürecinin zirvesi olarak kabul etmektedir (Burnet, 2008).

6.SONUÇ

Eğitim ve öğretim süreci insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlık var olduğundan beri merak duygusundan hareketle, ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda öğrenmiş ve öğretmiştir. Bugün eğitim öğretim süreçleri okullarda, belirli kurallar çerçevesinde paydaşların katılımıyla iş birliği içerisinde gerçekleştirilmektedir. Eğitim öğretim sürecini sistematikleştirip kolaylaştıran okulların gerekliliği üzerine kimi tartışmaların yapıldığı bilinmektedir.

Okullar toplumsal düzeni sağlamada, bireylere temel bilgi ve becerileri kazandırmada önemli bir rol üstlendiği kabul edilse de okulların tek tip insan yetiştirdiğine, yaratıcılığı körelttiğine ilişkin bazı eleştirilere de muhatap olmaktadır. Bu hususta okula yönelik eleştirilerde bulunanların, okulun gerekliliğini tartışanların odağında insanın potansiyelini en iyi şekilde geliştirecek nitelikli eğitime ulaşılmasının idealize edildiği söylenebilir.

Okullar, özellikle, içerisinde bulunulan çağın özelliklerine ve ihtiyaçlarına cevap verebilen bireyler yetiştirilmesine imkân vermelidir. Okullar duvarlara ve sınırlara sahip binalar olmanın ötesinde toplumsal değişime aracılık eden ve değişimlerden etkilenen kurumlardır. Bu durum okulların duvarlardan ibaret görülmemesi gerektiğini gösterir niteliktedir. Okul dışı öğrenme ortamları, öğrencilere okul ve sınıf duvarlarının dışında öğrenme imkanları sunmaktadır.

Gelişen teknoloji ile öğretim yöntemlerinde dönüşümler meydana gelmiştir. Bu durum da öğrencilerin bilgiye erişimini farklılaştırmış ve öğrenme deneyimlerini çeşitlendirmiştir. Bütün bunlar insanlıkla birlikte var olan eğitimin, insanlık var olduğu sürece devam edeceği, eğitim kurumlarının bireylerin eğitimindeki rolünde günün şartlarına uygun değişimler yaşanabileceğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Abay, H. (2021). 1960'lı yıllarda başlayan karşı kültür hareketlerinin grafik tasarıma yansımaları [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Aristoteles. (2017). *Politika* (F. Akderin, Çev.; 3. bs.). İstanbul: Say Yayınları.
- Aydın, K. (2016). “Şakile” kavramı bağlamında kişilik ve karakter oluşumu. *V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi- Bildiriler Kitabı II*, 293-304.
- Balay, R. (2013). Erdemi paylaşılan ve paylaşmayı erdemleştiren okul: Erdemli okul. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 47-65.
- Baltacı, C., & Uysal, M. (2012). Türkiye’de bir siyasal sosyalleşme aracı olarak ders materyali: İlköğretim sosyal bilgiler dersi üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,

- 17(3), 177-194.
- Barnes, G. M. (1977). Emile Durkheim's contribution to the sociology of education. *The Journal of Educational Thought (JET)/Revue de La Pensée Éducative*, 11(3), 213-223. <http://www.jstor.org/stable/23768661>
- Başaran, İ. E. (1996). *Türkiye eğitim sistemi*. Yargıcı Matbaası.
- Baykal, İ. (2007). İlköğretim okullarının örgüt ikliminin bazı değişkenler açısından incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.
- Blair, T. R., Rupley, W. H., & Nichols, W. D. (2007). The effective teacher of reading: Considering the what and how of instruction. *The Reading Teacher*, 60, 432-438.
- Burnet, J. (2008). Aristoteles eğitim üzerine (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Casian, M., Mugo, L., & Claire, M. M. (2021). Impact of teachers' qualifications on students' academic performance in public secondary schools in Rwanda. *Journal of Education*, 4(2), 75-88.
- Charters, W. (1952). Chapter V: The school as a social system. *Review of Educational Research*, 22(1), 41-50. <https://doi.org/10.3102/00346543022001041>
- Cohen, J., McCabe, E., Michelli, N., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *Teachers College Record*, 111(1), 180-213. <https://doi.org/10.1177/016146810911100108>
- Demirel, Ö., & Kaya, Z. (2001). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. Ö. Demirel & Z. Kaya (Ed.), *Öğretmenlik mesleğine giriş* (ss. 1-21). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Dib, Z. C. (1987). Formal, non-formal, and informal education: Concepts/applicability. In *Cooperative Networks in Physics Education* (pp. 300-315). American Institute of Physics.
- Döş, İ. (2013). Mutlu okul. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 266-280.
- Dürüşken, Ç. (2016). *Antikçağ felsefesi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ergün, M. (1997). *Eğitim sosyolojisine giriş*. Ocak Yayınları.
- Ergüneş, Y. (2007). Eğitim bilimine giriş. N. Saylan (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (ss. 1-30). Ankara: Anı Yayınları.
- Fainberg, W., & Soltis, J. F. (2009). *School and society* (5th ed.). New York: Teachers College Press.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Fidan, N., & Erden, M. (1998). *Eğitime giriş*. Alkım Yayınları.
- Gündüz, M. (2022). *Eğitim üzerine*. İstanbul: Nokta Yayınları.
- Gürkan, T. (2001). Eğitim öğretim ve programlarla ilgili temel kavramlar. M. Gültekin (Ed.), *Öğretimde planlama ve değerlendirme* (ss. 1-20). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Gürkan, T. (2006). Öğretmenlik mesleği ile ilgili temel kavramlar. In M. Gültekin (Ed.), *Öğretmenlik mesleğine giriş* (ss. 1-14). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Heater, D. (2004). *A brief history of citizenship*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Illich, I. (2006). *Okulsuz toplum* (C. Öner, Çev.). İstanbul: Oda Yayınları.
- Kant, I. (2005). *Pedagoji üzerine*. İstanbul: Yeni Zamanlar.
- Kaya, M. (2004). Meşaiyye. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (ss. 393-396). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kenny, A. (2006). *An illustrated brief history of Western philosophy*. New Jersey: Blackwell Publishing.
- Oğuzkan, A. F. (1993). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Ross, W. D. (1995). *Aristotle*. London: Routledge.
- Routray, S. (2012). 'Deschooling society': The strange legacy of Ivan Illich. *Contemporary Education Dialogue*, 9(1), 85-104. <https://doi.org/10.1177/097318491100900105>
- Sackney, L. (1996). Enhancing school learning climate: Theory, research and practice. *SSTA Research Centre Report*, 180.
- Sağlam, H. İ. (2009). Eğitimin toplumsal temelleri. A. Çiçek-Sağlam (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (ss. 123-145). Ankara: Maya Akademi.
- Sezgin-Nartgün, Ş. (2023). Eğitimle ilgili temel kavramlar. Ü. Dilekçi (Ed.), *Eğitime giriş* (ss. 25-40). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Sözer, E. (1998). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilimlerin öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Swanson, J. A. (1992). *The public and the private in Aristotle's political philosophy*. New York: Cornell University Press.
- Şahin, A. E. (2006). Eğitimle ilgili temel kavramlar. V. Sönmez (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (ss. 123-145). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şenel, E. A. (2018). Eğitimin temel kavramları. M. Gültekin (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (ss. 45-60). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Taşkaya, S. M. (2012). Nitelikli bir öğretimde bulunması gereken özelliklerin öğretmen adaylarının görüşlerine göre incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(33), 283-298.
- Taşkıran, A. (2008). Meslek lisesi öğrencilerinin okul iklimi algıları ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki

- ilişki (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi.
- Taymaz, H. (1992). *Hizmetçi eğitim*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Toktaş, F. (2004). *Meşşai felsefe*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Tozlu, N. (1992). *Eğitim problemlerimiz üzerine düşünceler*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2003). *İnsandan devlete eğitim*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Tozlu, N. (2006). Eğitim bilimine giriş. Ş. Şule Erçetin & N. Tozlu (Eds.), *Eğitimin siyasi temelleri* (ss. 159-175). Ankara: Hegem Yayınları.
- Yıldırım, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers: A phenomenological approach. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 35, 165-184.
- Yıldız, R. (2006). Eğitim bilimine giriş. Ş. Şule Erçetin & N. Tozlu (Eds.), *Eğitimin işlevleri* (ss. 271-308). Ankara: Hegem Yayınları.

Türk Eğitim Sistemi

*Cem TUNA*¹

Bu bölüm; Türk eğitiminin politik temelleri ve dayandığı felsefi akımlar, Türk Eğitim Sistemi'nin mimarları, toplumsal yapı ile eğitim sistemi ilişkisi olmak üzere üç alt başlık halinde incelenmiştir.

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN POLİTİK TEMELLERİ VE ETKİLENDİĞİ FELSEFİ AKIMLAR

Cumhuriyet Dönemi Türk eğitiminin dayandığı felsefi akımları, Millileştirme (1923-1938), Hümanistleştirme (1938-1950), Demokratlaştırma ve Amerikanlaştırma (1950-1960), Planlaştırma ve Yeniden Millileştirme (1960-1980) ve Neoliberal Politikalar (1980'den Günümüze) devirleri (Güler, 1989; Hesapçioğlu, 2006; Topsakal, 1996) şeklinde ayrılabilir².

Millileştirme (1923-1938)

1921'de Ankarada toplanan Maarif Kongresi'nde Mustafa Kemal, eğitim sisteminin ilkelelerini millî, lâik, çağdaş bilime dayalı, genel, eşitlikçi ve işlevsel olarak belirlemiştir (Balcı Bucak, 1993). Atatürk'ün getirdiği model, millileşme ve modernleşme temeline dayanmaktadır. Bilgi ve teknolojik birikimin en son Batı'da oluşması Batılılaşmanın en önemli nedeni olmuştur. Milliyetçilik ise, yeni Türk Devleti'ni kuran Kuvay-i Millîye ruhunun bir ifadesidir. Böylece, Osmanlı Devleti'nin gerilemesi ile başlayan tarihi süreç, birbirine zıt görünen ancak birlikte gelişen Milliyetçilik ve Batıcılık düşüncesini Türkiye Cumhuriyeti'nde birleştirmiştir (Yiğit, 1992).

Süratli bir sosyo-ekonomik ve politik değişme içinde olan toplumda, millî eğitim politikaları ulusal, lâik, demokratik, karma, yaygın nitelikler kazanmıştır. Eğitim, ulusal idealleri beslemek, özgür ve millî bir devlet meydana getirmek, dinamik, çağdaş bir toplum için

¹ Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, cem.tuna@erdogan.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6846-8676

² Bu kısmın yazımında bölüm yazarının "İlköğretimin hukuki temelleri 1923-1994" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

luşçuluk felsefi akımı ve ilerlemecilik ile yeniden kurmacılık eğitim felsefeleri ile ilgilidir. Ekonominin gereksinim duyduğu insan gücünü yetiştirme amacı ve mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmesi pragmatizm felsefi akımı ve ilerlemecilik eğitim felsefesi ilkele-rindedir.

Neoliberal Politikalar (1980'den Günümüze) dönemde karakter eğitimi, din, metafizik, tarih ve sanat eğitimleri üzerinde durulması idealizm akımı ile açıklanabilir. Kültürel mirasın aktarılması realizm akımı ile ilgilidir. Programların öğretmen merkezli olması idealizm ve realizm akımları özelliklerindedir. Programın öğretmen ve konu merkezli olması, geleneksel öğretim yapılması, öğretmen otoritesi, eğitimde ödül ve cezanın kul-lanılması esaslı eğitim felsefesine uygundur. 2005 Programı ve sonraki programlarda öğrenci merkezli öğrenme, yapılandırıcılık, aktif öğrenme, yaparak yaşayarak öğren-me, problem çözme, eleştirel düşünme, beceri eğitimi, öğrenci hakları ile ilgili gelişmeler demokratik eğitim bağlamında ilerlemecilik eğitim felsefesi ilkelerindedir. Kök ve yeni değerlerin öğretimi ahlak ve karakter eğitimi bağlamında daimicilik eğitim felsefesi özel-liklerindedir.

Türk Eğitim Sistemi'nin mimarları, geçmişten günümüze var olan eğitim sürecinin zengin birikimini ortaya koymuşlardır. Türk Eğitim Sistemi'nde yer alan esasların, ilkele-rin ve uygulamaların Türk Eğitim Sistemi'nin mimarları tarafından ortaya atıldığı, oluş-turulduğu ve geliştirildiği ifade edilebilir. Geçmişteki düşünceler, değerler ve uygulamalar buldukları dönemi etkilediği gibi, günümüz eğitimini de etkilemeye devam etmektedir. Eğitim sisteminin amaçlarına, hedeflerine ulaşabilmesi, daha ileri düzeylere gelebilmesi, daha tutarlı bir eğitim felsefesine varabilmek için kendi düşünürlerimizin görüşlerinden yararlanılması gerekmektedir.

Toplumsal yapı ile eğitim sistemi ilişkisinde eğitimin toplumsal yapı üzerindeki etkile-ri görülmektedir. Eğitim, toplumsal değişimi ve gelişimi hızlandıran bir araç işlevi görür. Eğitim, bir yandan toplumun kültürünü temsil eder, diğer yandan bu kültürü zenginleş-tirir. Eğitim, bilimsel ve teknolojik ilerlemeye katkı sağlar. Eğitim, toplumun bireylerine ilerlemeye ve kalkınmaya yön verecek toplumsal norm, tutum ve değerler kazandırır.

KAYNAKLAR

- Akça, Y., Şahan, G., ve Tural, A. (2017). Türkiye'nin kalkınma planlarında eğitim politikalarının değerlendiril-mesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (Special Issue 2), 394-403.
- Akyüz, Y. (2021). *Türk eğitim tarihi, m.ö. 1000-m.s.2021*. (34.Baskı). Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Balcı Bucak, E. (1993). *Türkiye'de eğitim politikaları ve siyasi parti ödülleri*. Ankara.
- Başaran, İ. (1991). *Eğitime giriş*. Ankara.
- Celkan, H.Y. (1991). *Eğitim sosyolojisi*. Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Çobanoğlu, R. ve Yıldırım, A. (2021). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları: Cumhuriyet'in ilanından günü-müze tarihsel bir analiz. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(2), 810-830. <https://doi.org/10.37217/tebd.912329>
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1993). *Sosyal bilimler sözlüğü*. İstanbul Ağaç Yayıncılık.
- Durmaz, N. (2013).Türk düşünce tarihinde Mehmet Emin Erişirgil. *The Journal of Academic Social Science Stu-dies*. DOI:10.9761/JASSS1780, 6,7, 367-378. (20.11.2024 tarihinde https://jasstudies.com/?mod=tammetin&makaleadi=8&makaleurl=1496133611_20DurmazNihat-367-378.pdf&key=26937, adresinden ulaşılmıştır).

- Ergin, O. (1977). *Türk maarif tarihi I-V*. İstanbul: 1977.
- Güler, A. (1989). Türkiye Cumhuriyeti eğitim politikasının ana devreleri ve karakteristikleri. *19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4; 45-68.
- Güçlü, M. (2019). *Eğitim felsefesi*. (3.Baskı). Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Hesapçıoğlu, M. (2009). Türkiye'de Cumhuriyet döneminde eğitim politikası ve felsefesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 121-138.
- Hasgür, İ. (1994). Cumhuriyet Türkiye'sinde eğitim politikalarının temel özellikleri. N. Tozlu (Ed.). *Türkiye I.Eğitim Felsefesi Kongresi*, 5-8 Ekim 1994, Van: 199-213.
- İpek, C. (2024). Eğitimin toplumsal ve kültürel temelleri. HB. Memduhoğlu ve K. Yılmaz (Ed), *Eğitime Giriş*, (s. 45-78). Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Johnston, J. S. (2019). John Dewey ve eğitimde pragmatizm. (Çev. Ş. S. Çiftçi), (s. 96-107). R.Bailey, R. Barrow, D. Carr, C. McCarthy (Ed), (H. Ünder Çeviri Editörü). *Eğitim felsefesi kıkavuzu*. Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Karaman, H. (2019). *Nurettin Topçu*. Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karanfil, N. (2018). Mümtaz Turhan. F. Manav F (Ed), *Eğitim felsefesi*. (s. 235-241). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kaya, Y.K. (1984). İnsan yetiştirme düzenimiz. Ankara.
- MEB. (2021). *20. Milli eğitim şurası*. (25.09.2024 tarihinde https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_02/20144118_Yuzyuze_Egitime_Donuste_180_Gun-sayfalar-104-113_1.pdf, adresinden ulaşılmıştır).
- Noddings, N. (2017). *Eğitim felsefesi*. (Çev. R. Çelik). Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- NTV. (2024, 17 Ağustos). Türkiye yüzülyıllık maarif modeline ilişkin genelge yayımlandı: Öğretmen seminerleri ne zaman yapılacak? (10.10.2024 tarihinde https://www.ntv.com.tr/egitim/turkiye-yuzyili-maarif-modeline-iliskin-genelge-yayimlandi-ogretmen-seminerleri-ne-zaman-yapilacak,BvsP5L_E4kGhx6_XG6yYUg, adresinden ulaşılmıştır).
- Polat Hüsrevşahi, S. ve Uyar, E. (2021). Ulusal eğitim politikaları. A. Balyer, K. Özcan ve A. Bayram (Ed), (s. 223-240). *Eğitim politikaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tanilli, S. (1992). *Nasıl bir eğitim istiyoruz?* İstanbul, Say Yayınları.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı mevzuat bilgi sistemi. *Milli eğitim temel kanunu*. (10.10.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, adresinden ulaşılmıştır).
- T.C.MEB. *Milli eğitim bakanlığı türkiye yüzülyıllık maarif modeline genel bakış*. (10.10.2024 tarihinde <https://tymm.meb.gov.tr/genel-bakis>, Türkiye Yüzülyıllık Maarif Modeli (meb.gov.tr), 10.10.2024 adresinden ulaşılmıştır).
- TCC Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. (22.09.2024 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf, adresinden ulaşılmıştır).
- TCC Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2023). *On ikinci kalkınma planı (2024-2028)*. (22.09.2024 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Planı_2024-2028_11122023.pdf, adresinden ulaşılmıştır).
- Topsakal, C. (1996). İlköğretimin hukuki temellileri 1923-1994. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yüzüncü yıl üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü. Van.
- Tozlu, N. (1989). *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim sistemi üzerine bir araştırma*. Ankara, MEB Yayınları.
- Tuna, C. (2022). Mehmet İzzet'in eğitim düşüncesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (REFAD)*, 2,2,26-38.
- Tuna C. (2020). Safahat'tan günümüz insan hakları eğitimine yansımalar. *Turkish Studies-Educational Sciences*. 15,2,1267-1285, doi:10.29228/TurkishStudies.40021
- Tuncer, S. (2019). Hilmi Ziya Ülken'in ve Mümtaz Turhan'ın eğitimle ilgili görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Ülker, H. (1994). Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları. N.Tozlu (Ed.), *Türkiye I.Eğitim Felsefesi Kongresi*, 5-8 Ekim 1994, Van: 85-93.
- Yıldız, F.H. (2014). John Dewey'in eğitim görüşleri ve Türk eğitim sistemine etkileri. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı / Felsefe Grubu Öğretmenliği Bilim Dalı. Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, 366351.pdf
- Yiğit, A.A. (1992). İnonü dönemi eğitim ve kültür politikası, İstanbul, Boğaziçi Yayınları.

Eğitime Yeniden ve Eleştirel Bakış

Celal YEŞİLÇAYIR¹

1. GİRİŞ

Günümüzde eğitim kavramının değişik biçimlerdeki tanımları ile karşılaşmak mümkündür. Bunların başında eğitimin kişilerde amaçlanan davranışları ortaya çıkarma süreci olarak ifade edildiği tanımlama biçimi gelmektedir. Aynı zamanda eğitim, kişilere içinde yaşadığı toplumun değerlerinin aktarımını ifade eden *kültürleme* olarak da tarif edilmektedir. Bunların yanında eğitim belli bir mesleğe yönelik bilgi ve becerilerin öğretilmesi olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan “Eğitimi kişinin insan olarak kendisini tanıma süreci olarak görmek mümkün müdür?” diye bir soru akıllara gelmektedir. Bununla birlikte eğitimin insan yaşamının her alanında var olan bir gerçeklik olduğu anlaşılmaktadır. Okullarda icra edilen “öğretim” ise eğitim faaliyetlerinin bir boyutuna tekabül etmektedir (Günay, 2021: 22). Dolayısıyla eğitim söz konusu olduğunda temelde insanın olduğu ve eğitilmesi ile ilgili geniş bir alanın kast edildiği aşikardır. Alan yazın incelendiğinde eğitim ile felsefenin, insanı konu edinmek bakımından temel ortaklıklarının olduğu görülmektedir. Bununla birlikte eğitim ve felsefe alanlarının ikisinin de durağan olmayıp dinamik bir yapıya sahip olduğu dikkat çekmektedir. Çünkü insan yaşamının statik/durağan bir yapının ötesinde, oluş halinde bir devinim süreci olduğu bilinmektedir. Antik Çağda yaşayan Herakleitos (2016: 53) “bütün her şey tıpkı ırmağın “akış düzeni”ndeki {dikê} gibi akar” düşüncesiyle söz konusu gerçekliği dile getirmek istemiştir.

Özü itibarıyla eğitim felsefesi, eğitim olgusunu eleştirel ve sorgulayıcı bir yöntem ile ele alan felsefe disiplini. Bu çerçevede eğitim felsefesinin temel amacının eğitim süreçlerinde insana dair değerlendirmeler yapmak olduğunu söyleyebiliriz. Felsefenin eğitim konusuna yöneliminde “Neden ve nasıl insan yetiştireceğiz?” sorusuna yönelik cevap arayışları önem arz etmektedir (Günay, 2021: 53). Diğer taraftan eğitim sistemlerinin içinde bulunulan çağın paradigmasından etkilenmesi kaçınılmaz bir husustur. Bununla birlikte önceden var olan eğitim anlayışlarının niçin ve nasıl dönüştürülmesi gerektiği başka bir

¹ Doç.Dr. Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, celalysesil@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3132-920X

tim s¼reçlerinde ¼ğrencilerin yalnızca başarı ve performans ¼zneleri olarak gör¼lmelerinin yol ağtığı pek ¼ok insani sorun söz konusudur. Yarış ve rekabet mantığı yerine iş birliği, yardımlaşma, ekip ¼alıřması gibi tutumların geliştirilmesi daha değerli bir pedagojik anlayış olacaktır. Bununla birlikte birey ve toplumun birbirini gerektiren ve tamamlayan ¼ğeler olduğunun bilincine varmak ¼nem arz etmektedir. ¼yle ki birey insani ve ahlaki değerleri ancak ¼tekilerle kurduğu bağ sayesinde fark edip, i¼selleřtirebilecektir. Bunun yanında bireyin kendisine ait bir kimlik ve kişiliğinin olduğunu göz ¼n¼nde bulundurmak gerekmektedir. Birey toplumdan izole olabilen bir varlık olamadığı gibi, toplum adına bireyin ¼nemsiz gör¼lmesi de hatalıdır. Dolayısıyla eğitim s¼reçlerindeki pedagojik uygulamalarda birey ve toplum dengesinin göz¼tilmesi elzemdir. Eğitim s¼reçlerinde göz¼tilmesi gereken diğer bir husus ise k¼lt¼rel ve evrensel değerlerle ilgilidir. Buna göre insan bir y¼n¼yle k¼lt¼rel değerlerin i¼inde yer alırken, diğer y¼n¼yle temel insani değerlere ait bir varlıktır. şu halde eğitim s¼reçlerinde k¼lt¼rel değerlerin yanında insani değerlerin de göz¼tilmesi gerekmektedir. B¼ylelikle yerel ve evrensel değerlerle donanımlı bireylerin yetişmesi m¼mk¼n olacaktır. Bununla birlikte eğitim s¼reçlerinde bir unsuru alıp, diğerini g¼rmezden gelmenin doğru olmadığı anlaşılmaktadır. İnsan yaşamında b¼t¼n ve par¼a birbirini tamamlayan ¼ğeler oldukları i¼in ilişkiselliği göz ¼n¼nde tutmak ¼nemlidir. Bununla birlikte insanın diğer insanlar ve doğa ile kadim bağlarının olduğu gerçeğinin yadsınmaması gerekmektedir. İnsanı atomize olmuş bir varlık olarak g¼rmek yerine ¼tekiler ve doğa ile bağlantısallığı ¼erçevesinde ele almak gerekmektedir. G¼n¼m¼zdeki ve gelecekteki eğitim anlayışlarının insani, bağlantısallığı ekseninde g¼rebilmesi elzem g¼r¼nmektedir.

KAYNAKLAR

- Akınoğlu, O. (2003). Bir eğitim değeri olarak eleştirel d¼ř¼nme. *Değerler eğitimi dergisi*, 1(3): 7-26.
- Cladis, M. S. (2021). Emile Durkheim ve ¼ođulcu toplumda ahlak eğitimi. G. Walford & WSF. Pickering (Eds), *Durkheim ve modern eğitim* (41-59). (B. Aydın, ¼ev.), İstanbul: Dergah Yayınları.
- Dewey, J. (2011). *Deneyim ve eğitim*. (S. Akıllı, ¼ev.). Ankara: Odt¼ Yayınclık.
- Dikici, E. (2020). Sosyolojik a¼ıdan eğitim kurumu ve işlevleri. *Eğitim ve sosyoloji*, (Ed. E. Dikici, Z. S. Adıg¼zel, M. C. Demir, Konya: Eğitim Yayınevi, 29-46.
- Durhan, G. (2021). Eleştirel d¼ř¼nme: Bir sokratik sorgulama metodolojisi, *Temaşa Felsefe Dergisi*, (15), 86-97.
- Erdoğan, P. (2018). *¼ocuklarla felsefe yaklaşımının d¼ř¼nsel, tarihi ve sosyal temelleri üzerine bir inceleme*, Yayımlanmamış Y¼ksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstit¼s¼.
- Erişen, Y. (2011). Eğitimin felsefi temelleri, *Eğitim Bilimine Giriş* (i¼.). (Ed. E. Karip), Ankara: Pegem Akademi, 84-104.
- Erkılıç, T. A. (2021). Liberalizmin ¼ğretim programına ve eğitim yönetimine etkileri üzerine bir araştırma, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fak¼ltesi Dergisi*, 5(3), 246-263.
- Freire, P. (2023). *Ezilenlerin pedagojisi*. (D. Hattatoğlu ve E. ¼zbek, ¼ev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gatto, J. T. (2018). *Eğitim bir kitle imha silahı*. (M. A. ¼zkan, ¼ev.). İstanbul: Edam.
- G¼nay, M. (2021). *Eğitim felsefesi*. Konya: ¼izgi Kitabevi.
- Hadot, P. (2024). *Yaşam i¼in felsefe*. (K. Kahveci, ¼ev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Herakleitos. (2016). *A. Testimonia [Tanıklıklar] B. Fragmenta [Fragmanlar] C. Imitationes [Taklitler]*. (E. Yıldız, G. şar, ¼ev.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kant, I. (1803). *¼ber p¼dagogik*, K¼nigsberg: Friedrich Nicolovius.
https://www.deutschestextarchiv.de/book/view/kant_paedagogik_1803?p=11, Erişim 18 Ağustos 2024.
- Kantarıcı, Z. (2013). Sokrates ve eğitim felsefesi. *Mavi Atlas* (1), 78-90.

- Kayan, M. F. ve Kozikoğlu, İ. (2023). Eleştirel pedagoji ve eğitim programlarına yansımaları. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (11), 1-11.
- Mayo, P. (2013). Antonio Gramsci ve yetişkin eğitime katkısı, *Gramsci ve Eğitsel Düşünce*, (Ed. P. Mayo), İstanbul: Kalkedon Yayınları, 47-75.
- Montaigne. (2017). *Denemeler*. (S. Eyüboğlu, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Platon. (2012). *Devlet*. (S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rancière, J. (2016). *Cahil hoca zihinsel özgürleşme üzerine beş ders*, (S. Kılıç, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Robinson, K. (2018). *Yaratıcı çocukların geleceğini düşünenler için eğitimde yaratıcılık devrimi* (D. Boyraz, Çev.). İstanbul: Sola Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2021). *Émile*, (Y. Avunç, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Russell, B. (1969). *Eğitim ve toplum düzeni*, Çev. Nail Bezel, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Russell, B. (2005). *Eğitim üzerine özellikle okul öncesi dönemde*. (Ş. Duran, Çev), İzmir: İlya Yayınevi.
- Sarı, Y. E. (2021). Uzaktan eğitimde etkili iletişim ve iletişimsel engeller: sözlü ve sözsüz iletişim, *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 9/2, 659-671.
- Sennett, R. (2016). *Kamusal insanın çöküşü*, (S. Durak, A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Spring, J. (1997). *Özgür eğitim*. (A. Ekmekçi, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Y Gasset, J. O. (1998). *Tarihsel bunalım ve insan*. (N. G. Işık, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yeşilçayır, C. (2020). Eğitimin felsefi temelleri, *Eğitim ve sosyoloji*, (Ed. E. Dikici, Z. S. Adıgüzel, M. C. Demir), Konya: Eğitim Yayınevi, 29-46.